

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

České právní dějiny

Počátky kodifikací soukromého práva 18. a 19. století

Nad'a Štachová

Kodifikace soukromého práva v 18. století

- Řada dílčích a nepřehledných předpisů, přetrvávající rozdíly mezi zemským a městským právem -> nutnost reformy zemského zřízení a unifikace českého a moravského zemského zřízení
- OZZ a Koldínův zákoník městského práva doplňovány judikaturou apelačního soudu
- Polemiky o vztahu mezi římským (obecným) a zemským právem a o příp. subsidiaritě
- Vytvořeny královské komise pro reformu (Praha, Brno) za Josefa I. 1709
- Kodifikace neměla zahrnovat jen soukromé právo, ale i ustanovení z práva veřejného, soudního řízení, trestního práva a správy

Kodifikace soukromého práva v 18. století

- V 1. polovině 18. století činnost komisí neúspěšná
- Oživení myšlenky kodifikace za Marie Terezie - zde spojeno s centralizačními snahami - **unifikace právního řádu česko-rakouských zemí**
- kodifikace **výlučně zaměřena na soukromé právo**, neměla navazovat na systematiku zemských zřízení
- R. **1753** zřízena tzv. **kompilační komise** (složena ze zástupců jednotlivých zemí - Čechy, Morava, rakouské země)
- Cílem vytvoření zákoníku, který by vycházel z platného práva (zákonného i obyčejového) a zahrnoval i principy přirozeného práva
- Výsledek - **1766 Codex Theresianus**

Codex Theresianus

- rozdělen na tři oddíly: **právo osob, věcná práva a obligace**; čtvrtý díl o soudním řízení měl být přijat zvláštním zákonem
- Obsahově šlo o pokus najít shodu mezi právy jednotlivých zemí a o snahu využít **římského práva, přirozenoprávních zásad a zdravého rozumu**
- Formou spíše učebnice, kazuistická, nevhodná pro praxi
- Návrh zákoníku nakonec měl být přepracován, zjednodušen a umenšen podíl římského práva ve prospěch „přirozené slušnosti“
- V r. 1776 činnost komise na 11 let přerušena

Kodifikační úsilí za Josefa II. a civilní řízení

- 1781 vydán **Všeobecný řád soudní** (AGO - *Allgemeine Gerichtsordnung*)
- Současně **zrušeno nevolnictví a vyhlášena náboženská tolerance** -> odraz v pojetí práva osob, v právu manželském (manželský patent z r. 1783)
- Civilní soudní řízení (včetně exekucí) **odděleno** od řízení trestního
- Prosazení **zásady dispoziční** (zahájení řízení na návrh stran)
- Pokus o zavedení procesní rovnosti účastníků řízení - nepodařilo se
- pro výkon funkce soudce předepsal **zásadně právníké vzdělání**
- Reformy se dotkly i řízení před soudy městskými i působnosti tzv. justiciářů (soudních úředníků na jednotlivých panstvích)

Kodifikační úsilí za Josefa II.

- Využity výsledky předchozích komisí z tereziánského období -> **1786** vyhlášen zvláštním patentem I. díl **josefinského občanského zákoníku**
- Hlavní tvůrce kodifikace - **Jan Bernard Horten** (*Hortenova osnova*)
- I. díl upravoval vztahy mezi rodiči a dětmi, vztah k sirotkům, otázky poručenství a opatrovnictví
- I. díl silně ovlivněn přirozenoprávní teorií (důraz na rozum a jím poznatelná přirozená práva člověka)
- II. a III. díl Horten pouze rozpracoval -> kodifikační práce pokračují dál, občanský zákoník je jen torzem

Kodifikační práce za Leopolda II. a Františka I.

- Leopold II. ustanovil novou komisi - v čele **Karel Antonín Martini** - revize Hortenových návrhů II. a III. dílu zákoníku + přepracování I. dílu Josefinského občanského zákoníku
- Komise měla více **přihlížet k právu platnému v jednotlivých zemích** - vyvoláno **změnou přístupu** ke kodifikacím jako projevu absolutního práva panovníka dávat zákony
- Za Františka I. hotova revize Hortenova návrhu -> tzv. **Martiniho osnova**, která dále projednávána (omezit vliv osvícenství a duch francouzské revoluce)
- R. **1797** Martiniho osnova prohlášena za zákoník platný pro západní Halič - **západohaličský zákoník** (vyzkoušení změn v praxi v jedné zemi)

Kodifikace občanského práva v Rakousku v 19. století - ABGB

- Od roku 1801 pokračování dalších prací na kodifikaci - **Franz von Zeiller** - přepracování západohaličského zákoníku
- Prosazena myšlenka **výlučnosti** občanského zákoníku proti provinciálním statutům
- Vlivy v ABGB: osnova posuzována s římským právem, pruským Všeobecným zemským právem (ALR) i s Code civil
- Hlavním zdrojem koncepce přirozenoprávní, která ve výsledku formovala zásady římského práva
- V kodifikaci se promítl i dosavadní vývoj městského práva jednotlivých zemí (Koldín) a některé z reforem Josefa II.
- 1. června 1811 císařským patentem vyhlášen **Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie (ABGB)**

ABGB

- Kodex **výlučný**, jeho vyhlášením došlo ke zrušení předchozích předpisů, které s ním byly v rozporu
- Platil pro veškeré obyvatele, a to v zásadě bez rozdílu jejich příslušnosti k původním stavům (**všeobecný** kodex)
- Neplatil v Uhrách (s výjimkou let 1850-1860)
- Autentické znění bylo německé -> překlad do češtiny 1812 - „*Kniha všeobecných práv městských*“
- **Systematika: úvod a tři oddíly, 1502 §§**
- V úvodu prosazeny přirozenoprávní zásady (měřítko pro výklad zákoníku a řešení případů před soudem)
- Ukončen vývoj obyčejového práva (obyčej navázán na výslovný odkaz zákona)
- Středoevropské právo nemohlo být rozvíjeno formou soudního precedentu (rozhodnutí zavazovalo jen strany sporu)
- V některých záležitostech bylo možné užití zemské právní úpravy (provinciální statuty)

ABGB

- **I. část: O právu osob**
- Týká se vrozených práv člověka (§ 16 - „vrozená, rozumem poznatelná práva“)
- Zapovězeno otroctví a nevolnictví
- Řešeny otázky způsobilosti k právům a právnímu jednání, poručnictví, opatrovnictví, občanství
- Zařazeno manželské a rodinné právo
- **II. část: O právu k věcem**
- Dělí se na věcná práva a dědické právo a na obligace
- Přežitek: zachován institut děleného vlastnictví a svěřeneckého majetku (fideikomisy)
- **III. část: společná ustanovení pro práva osob a věcí**
- Zajištění práv a závazků, lhůty, promlčení

Novelizace ABGB

- Od 80. let 19. století nutnost novelizace (revize stávajícího textu)
- I. Částečná novela - 1914
- II. Částečná novela - 1915
- III. Dílčí novela - 1916 (nové znění původních článků)
- Recepční normou č. 11/1918 Sb. a n. přejet ABGB do čsl. právního řádu
- Platil u nás do r. 1950 (do vydání tzv. Středního kodexu)